

'De vrucht van de wijngaard'

Dorpskerk Bloemendaal 6 april 2025

Eerste lezing: Jesaja 58:5-10

Tweede lezing: Lucas 20:9-19

Geliefde gemeente,

Het voorbeeld dat Jezus geeft, waarvan verteld wordt in de evangelielezing voor vandaag, is uit het leven gegrepen. Ja niet uit het leven van ons, één en twintigste eeuwse Bloemendalers, of Kennemerlanders, maar wel uit de tijd van Jezus.

Er heerste met name in het Galilese land een revolutionair-broeierige atmosfeer. De Romeinse overheerser had de grootst mogelijke moeite om in dat zuid-oostelijke uithoekje van het Romeinse Rijk de zaken een beetje gestabiliseerd te houden. Wat dat betreft is dat Midden-Oosten altijd een strijdtoneel geweest van botsende belangen en aspiraties.

Juist in het Galilese land waren er veel latifundiën, grote landerijen, in bezit van grote menen, die uit het Romeinse Egypte, Griekenland of Italië kwamen. Een soort kapitalistisch kolonialisme, zou je kunnen zeggen. Het grote geld, dat de perifere plantages opkocht en uitbaatte, met de oorspronkelijke boeren als pachters met wurgcontracten en het gewone volk als een soort lijfeigenen. Grootgrondbezit, gemanaged door lokale baasjes, maar als het er op aan kwam, in eigendom van de Romeinse staatsburgerlijke elite, en gestut en beveiligd in haar eigendomsaanspraken en bij het wegsluizen van de winsten naar hun eigen rijke leven, gestut en beveiligd door de militaire power van het Romeinse Rijk.

Daarover en over nog veel meer bestond veel onvrede onder de lokale bevolking. Sowieso ook al dat sommige landgenoten hevig mee profiteerden, bijvoorbeeld door hun historische

erfdeel voor grof geld te verkopen aan het Romeinse grootkapitaal. Maar ook door allerlei bureaucratische hulpdiensten te verlenen aan de overheersende macht. De figuur van de tollenaar is daarvan in het Evangelie een steeds terugkerend voorbeeld.

De Romeinen hanteerden de botte bijl om de zaak onder controle te houden. Historisch bekend zijn de massakruisigingen in Galilea. Uiteindelijk liep het ook uit op gewapende conflicten, waarbij in het jaar 70 Jeruzalem en de tempel werden verwoest, en 60 jaar daarna een nieuwe opstand onder leiding van Bar Kochba hardhandig de kop werd in gedrukt.

Met dat land, dat in vreemde handen was gekomen, was wel iets. Er bestond namelijk een oude eigen Israëlitische regeling, dat land dat door een proseliet in eigendom was verkregen, bij het overlijden van die eigenaar zonder erfgenaam, weer in bezit genomen mocht worden door een Israëliet. Degene die het eerst zijn vlag er plantte was dan rechtens de nieuwe eigenaar (het verviel dus niet aan de staat of de tempel of iets dergelijks). Of de Romeinen dat respecteerden is de vraag, maar het leefde wel onder de bevolking.

Een 'proseliet' dat is overigens de term voor een vreemdeling die zich gevoegd had bij het volk van God. Maar deze regel werd dus ook toegepast, althans die redenering werd toegepast, op land van heidense bezitters die dood gingen zonder erfgenamen.

Kijk, en nu snap je het voorbeeld dat Jezus gebruikt meteen een stuk beter. Hij verzint niet zomaar een hypothetische situatie, waar je, ook toen, veel fantasie voor nodig had om het te volgen.

Nee, dit is de werkelijkheidskant van de vergelijking, het boerenprotest, de boerenopstand. Terwijl er natuurlijk een groot verschil in zit, aan de beeldkant. Want wie er naar luistert heeft al gauw door, dat Jezus er iets mee wil zeggen ten aanzien van God en zijn omgang met de mensen, en hun omgang met God. En ja, als je blijft bij die werkelijkheidskant van de vergelijking, ligt je sympathie al snel bij de uitgebuite pachters en de min of meer tot slaaf gemaakte bevolking en niet bij de grootgrondbezitter die elders verblijft. En ja, je snapt dan het verzet en de onvrede, al kun je vragen hebben bij de manier van protest: moet je dan geweld gebruiken, en zelfs zover gaan dat je overgaat tot moordaanslagen?

Maar het is duidelijk dat Jezus het voorbeeld van een eigenaar en een rentmeesters andersom gebruikt, maar wel de actualiteit er bij haalt om aan te wijzen wat er feitelijk gaande is.

Want bij het openingszinnetje: "er was een zeker mens en die een wijngaard plantte", gaan alle registers van de aloude bijbelse traditie open. Of het nu Psalm 80 is, waar de lotgevallen van het oude volk van Israël in worden bezongen, wat begint met: Gij hebt een wijnstok uit Egypte overgebracht (Psalm 80:9 e.v.). En Ge hebt die geplant, en Ge hebt zijn wortels doen inwortelen, zodat het land er mee vervuld raakte, zijn ranken werden als cederbomen van God, hij schoot ranken uit over het hele land.

Of dat je meteen denkt aan Jesaja 5: ik wil een lied zingen over mijn vriend en zijn wijngaard. God als de Beminde, God als een Liefste, dat is taal uit het Hooglied: Hij legt een wijngaard aan, als een Bruid, dat is taal van het Hooglied. Dat zij zal bloeien door zijn liefde! Hij besteedt er alle mogelijke zorg aan. En dus verwacht Hij dat zij goede druiven zou voortbrengen. Maar hoor, nu het vreselijke, het verschrikkelijke: wat is nu het

resultaat van al die liefde en barmhartigheid van God: dat zijn volk en zijn leiders er een eigen agenda op na gaan houden, weg van de belofte van een beloofd land waar vrede en gerechtigheid wonen zouden.

Nee het werden stinkende druiven. Het werd een samenleving van onheil, van onrecht en onvrede. Nu dan jullie inwoners van Jeruzalem en van de landstreek Juda: spreek recht tussen Mij en mijn wijngaard, wat is er meer te doen geweest aan mijn wijngaard dan dat ik er niet aan gedaan heb? Nu dan, hoor wat ik met mijn wijngaard zal doen. Ik zal haar laten. Het houdt een keer op.

En het gaat over jullie, mensen, lieve mensen, want de wijngaard van de HEER, dat zijn jullie. Hij verwachtte als vrucht van die wijngaard: rechtsbetrachting, maar zie, het was: rechtsverkrachting, hij zocht goed bestuur, maar zie het was: bloedbestuur (Hoor de woordspeling in het Hebreeuws: *wajeqau le-misjpat, we hiné mispat / le-tседаqa, we hiné tse- aqa*). Jesaja 5:1-7.

Dus ja: de taferelen van Jezus' vergelijking zijn uit het leven gegrepen: pachters die gezanten bruskeren en die de erfgenaam zogenaamd laten verdwijnen om zelf eigenaar te worden, maar iedereen snapt dat het gaat over God, over zijn profeten en over Jezus zelf. Maar dat de bordjes totaal anders hangen: niet God is de boosdoener en de pachters de slachtoffers, maar de pachters zijn de boosdoeners en God en zijn 'special One', zijn Zoon, de Messias: zij zijn het slachtoffer. En de essentie is: hoe zit het nu met de vruchten van de wijngaard?

En de leiders uit Jezus' tijd, snappen maar al te goed dat Jezus de zere vinger legt, net als Jesaja eertijds, bij hen. En Jezus vult het aan: de steen die God als het ware neerlegt om daarop

als fundament te bouwen, de steen, of de hoeksteen, als beeld van de Messias, als beeld van Gods inzet voor recht, gerechtigheid en vrede, op die steen kun je voortbouwen, maar je kunt er ook in al je eigenzinnigheid en egoïsme hard mee in botsing komen.

Ze zijn woest. De priesters en de wetsleraren, zij begrepen maar al te goed dat het voorbeeld van de boeren over hen ging. Het liefst wilden ze – zo eindigde ons voorgelezen evangeliegedeelte – Jezus meteen gevangennemen en afvoeren, maar ze durfden het nog niet omdat ze bang waren voor het volk (Lucas 20:19).

Maar het ging later wel gebeuren, en daarom is het ook dat wij deze evangelielezing horen in de kerk in de veertigdagentijd, Jezus die zijn uit-de-weg-ruiming tegemoet gaat. Wat door God weer recht gezet wordt. Want de steen, de messias, die de bouwlieden wegsmiten, wordt door God opnieuw tot een hoeksteen gemaakt, om er iets nieuws op voort te bouwen.

Maar hoe zit dat? Want dat is natuurlijk ook wel een element uit deze gelijkenis, dat tot hoofdbrekens heeft geleid. Jezus zegt niet, zoals in Jesaja 5 de profeet het zegt: nou ja, als jullie niet willen, ga dan maar te gronde. Dan zal ik de wijngaard laten verwilderen, en aan haar lot overlaten. Nee hij zegt: wat zal de Heer van de wijngaard, God dus, doen? Hij zal de eerste beheerders straffen en verwijderen, en Hij zal de wijngaard aan anderen geven (Luc 20:16).

Maar wie zijn die eersten en wie zijn die anderen? Het makkelijke, nou ja, het makkelijke antwoord lijkt: dat is nogal logisch: het Joodse volk heeft al de profeten vervolgd en de messias die Jezus is afgewezen, dus dan zijn de eersten en de kerk, die daarna ontstond, als het nieuwe volk van God, dat zijn die anderen: de kerk is in de plaats gekomen van Israël.

Die anderen, dat zijn de apostelen, en allen die in de apostolische opvolging, leiding zijn gaan geven in de kerk van Christus.

Maar Paulus de apostel geeft aan het begin van de kerkelijke geschiedenis al aan, dat dat misschien wel een al te makkelijk antwoord is, want al is er dan een deel van de Joden dat Jezus niet aanvaardt als de messias van God: is daarmee het Jodendom, dus de historische nazaten van het oude Israël, uit Gods trouw gevallen? Volstrekt niet, zegt Paulus al. Dus die hele vervangingsgedachte is niet op zijn plaats, laat staan, dat die ook nog eens ingezet had mogen worden om het Joden - van welke tijd dan ook - nog eens in te wrijven in een vorm van christelijk antisemitisme. Fout, fout, fout.

We zullen beter moeten luisteren. Het criterium is niet afkomst of belijdenis op zich, maar het criterium is: het vrucht dragen. Het gaat er ook maar niet om of je wel of niet wat in Jezus ziet, maar of je waar Jezus voor staat, namelijk een nieuwe en ultieme poging van God om zijn mensen tot een leven vanuit de liefde te brengen, om daarmee vruchten te dragen, of je dat laat werken in je leven.

In vers 10 staat dat daar ook zo letterlijk in het voorbeeld van Jezus, namelijk dat de eigenaar graag 'de vrucht van de wijngaard' in ontvangst neemt. Nu kun je dat vanuit de werkelijkheidskant van de vergelijking wel vertalen als: zijn deel van de opbrengst of iets dergelijks, maar aan de beeldkant van de gelijkenis is duidelijk: die uitdrukking gaat over wat God van zijn wijngaard, van ons dus, mag verwachten, als Hij zijn liefde, genade en barmhartigheid aan ons geeft.

In Matteus 21, parallel aan de vertelling in Lucas, staat het uitdrukkelijker zo: daarom zeg ik jullie: het Koninkrijk van God zal van jullie worden weggenomen en gegeven worden aan een volk dat zijn vruchten voortbrengt (Matt 21;43).

Hoor de echo van Jezus in de Bergrede: niet degenen die tot mij zeggen: Heer, Heer, hebben wij niet dit en dat gedaan in uw naam, zullen ingaan in het Koninkrijk der hemelen, maar die doen de wil van mijn Vader die in de hemelen is (Matt 7:21 ev).

En daar ligt de link met de andere, de profetische bijbellezing voor deze zondag in de veertigdagentijd, uit het bijbelboek Jesaja, namelijk over het vasten, uit Jesaja 58. Wat is het vasten dat God verkiest? Is dat een fijn religieus, spiritueel rituel van innerlijke zuivering, om zelf nog eens schoon schip te maken en je te onthouden van het noodzakelijke om voor je zelf te komen tot het wezenlijke. Ongetwijfeld, als je je dan ook maar laat gezeggen wat het wezenlijke is.

Want zo sprak God tot zijn volk, en dus ook tot ons: al dat religieuze en spirituele, het is mooi, maar het is niks, als ik de liefde niet had (om ook nog maar even Paulus te citeren). Jullie moeten meer doen: bevrijd mensen, die ten onrechte gevangen zitten, maak hun boeien los, laat alle slaven vrij, zorg dat mensen uit dwangsituatie bevrijd worden, deel je brood met mensen die honger hebben, geef arme mensen een plek in je huis, of anders: zorg voor de mensen en de wereld om je heen. Dat is het vasten dat ik verkies, zo spreekt de HEER, als je dat doet, dan zul je lijken op de zon die stralend op komt in de morgen. Zorg dat niemand meer onderdrukt wordt, beschuldig mensen niet te snel, vertel geen slechte dingen over anderen, en als iemand honger heeft, geef hem te eten, geef wie het nodig heeft wat dan ook. Dan zul je lijken op een licht dat in het donker schijnt (Jesaja 58:5-9).

En dat is niet alleen een boodschap voor leiders. Of voor anderen. Nee, aan het begin van onze gelijkenis staat uitdrukkelijk dat Jezus 'het volk' aan sprak, iedereen dus.

Binnen en buiten. De vraag die gesteld wordt is: wat is jouw vrucht in het leven, in termen van liefde, naastenliefde, zorg voor het gegevene, verzoening, vergeving vrede?

En dan gaat de boemerang net zo hard naar een christendom, dat geen vruchten draagt, als naar een jodendom of een heidendom dat geen vruchten draagt. Wat te denken van een christendom, een jodendom, een islam, een hindoeïsme, en zelfs een boeddhisme, dat zich laat instrumentaliseren voor fout nationalisme? Hoe zo krokodillentranen over de teloorgang van onze zogenaamde joods-christelijke grondslagen, terwijl tegelijk medemenselijkheid wordt gecriminaliseerd als een soort landverraad, en je het alleen maar inzet om een onheilige strijd tegen anderen te voeren?

We zullen, als we bezonnen christenen willen zijn – in de ware navolging van Christus – ons rekenschap moeten geven wat vandaag de goede vruchten van de Geest zijn, wat bloeit er en groeit er aan de ranken van jouw leven, ook bij het ouder worden? Vrucht hè, van onze verbondenheid aan God, niet verdienste of plicht, maar vrucht: het bot uit, het groeit door, en het wordt geoogst: de liefde en de vreugde en de vrede allermeest. Is dat het?

Laten we maar gaan zingen: gezang 841.
Lof zij U Christus;

Amen

Lied: Gezang 841 (*Wat zijn de goede vruchten*)